

Steden en dorpen aan de Friese kust

Maar liefst zes van de elf Friese steden liggen in het gebied van de Friese kust; Harlingen, Franeker, Workum, Hindeloopen, Stavoren en Sloten. Het zijn stuk voor stuk steden, die zeker een bezoek waard zijn.

Naast een rijke historie, veel bewaard cultuurschoon, musea en bezienswaardigheden, zijn er gezellige terrasjes en leuke winkeltjes. Maar vergeet ook niet de tientallen dorpjes die u onderweg tegenkomt, zij zijn vaak net zo bijzonder als hun namen; Molkwerum, Hemelum, Mirns, Exmorra, Sexbierum, Slappeterp, Sopsom en Lutjelollum

Balk

De hoofdplaats van de gemeente Gaasterlân-Sleat is Balk. Dit plaatsje ligt aan de zuidzijde van het Slotermeer. Balk is ontstaan door streekbebouwing aan weerszijden van het water de Luts.

Waarschijnlijk heeft het plaatsje zijn naam te danken aan de brug over de Luts, want een 'balk' is een eenvoudige oeververbinding.

De Luts wordt omzoomd door linden en oude geveltjes. De versierde trap- en halsgevels herinneren aan de bloeitijd van Balk in de 18de eeuw. Door handel en verkeer, met name in boter, was er in Balk een goede welstand. Dankzij deze welvaart beschikt het plaatsje een prachtig Raadhuis (1615), met een hoog bordes en wapendragende leeuwen.

Het eenvoudige hervormde kerkje dateert uit 1728. Volgens overlevering logeerde de dichter Herman Gorter vaak bij familie in Balk. In zijn gedicht 'Mei' schreef Gorter het volgende over Balk;

**Ik wil, dat dit lied klinkt als het gefluit,
dat ik vaak hoorde voor een zomernacht,
in een oud stadje, langs de watergracht ...**

Franeker

De stad Franeker heeft een zeer rijke geschiedenis. In de 16e, 17e en 18e eeuw was Franeker een belangrijk economisch, cultureel en bestuurlijk centrum in Friesland.

De vele historische gebouwen in Franeker zijn hiervan het bewijs. Franeker huisvestte van 1585 tot 1811 de Academie van Friesland. Het was de tweede hogeschool die in de jonge Republiek der Verenigde Nederlanden werd gesticht. In het 'Coopmanshûs', het huis van de hoogleraar en stadsgeneesheer Dr. Coopmans uit 1746, is nu het museum gevestigd. Hierin vindt u de inventaris van de senaatskamer van de academie, compleet met de portretten van de professoren.

Het was Eise Eisinga, een wolkammer uit Dronrijp, die Franeker na het sluiten van de academie weer nieuwe glorie bracht. Hij bouwde het nu nog oudste werkende en te bezichtigen planetarium ter wereld in zijn woonkamer in Franeker.

Harlingen

De historische zeestad Harlingen is de enige van de Friese havensteden, die via de Waddenzee nog een open verbinding heeft met de Noordzee. Van hieruit wordt ook de verbinding per veerboot met Terschelling en Vlieland onderhouden.

In feite is Harlingen één groot museum door zijn ruim 500 gevels uit de 17e en 18e eeuw. Zo ook het statige herenhuis uit de 18e eeuw aan de Voorstraat.

Dit was ooit de familiewoning van de Hannema's, een bekend Harlinger koopmansgeslacht. Nu is hierin het gemeentelijk museum Hannemahuis gevestigd. Hier kan men kennis maken met de maritieme geschiedenis van de stad Harlingen. Ook is er een Vestdijkkamer ingericht, de bekende schrijver Simon Vestdijk werd in 1898 in Harlingen geboren.

Ook een overzicht van de Harlinger aardewerk- en tegelindustrie krijgt ruime aandacht in dit museum.

Hindeloopen

De houten bruggen over de smalle grachtjes geven de stad Hindeloopen een bijzondere sfeer. In deze Friese stad (één van de 11 Friese steden) doet nog veel herinneren aan de glorie tijd die Hindeloopen beleefde in de 17de en 18de eeuw.

Er werd toen een levendige handel gedreven met Noorwegen, de Oostzeelanden en Rusland. Veel van de verdiensten werden in Amsterdam - waar Hindeloopen een goede relatie mee had, uitgegeven aan kostbare stoffen en voorwerpen die door de Vereenigde Oostindische Compagnie (VOC) werden aangevoerd.

Hierdoor groeide Hindeloopen uit tot een centrum van interieur- en schilderkunst. Door hun rijkdom hadden de Hindeloopers ook hun eigen klederdracht.

In de smalle straatjes staan nog steeds enkele kapiteinshuizen met kleine ankers op de gevel, als teken dat de schipper nog vracht kon aannemen. In de zomer woonden de zeemannsvrouwen met hun kinderen in de kleine huisjes achter de grote woningen, dit zijn de 'likhûzen'. In het vroegere stadhuis is het museum Hidde Nijland Stichting gevestigd, waar u kennis kunt maken met de typische Hindelooper cultuur.

Koudum

Koudum is meer dan duizend jaar oud. Het dorp is ontstaan op een in de ijstijd gevormde hoge kleileemrug. Koudum is van oorsprong een zeevaardersdorp. De documenten uit de negende eeuw spreken van 'Colwidum', wat 'bos op hoogte' betekent. Maar uit die tijd zijn in Koudum geen aanwijsbare sporen meer.

Het oudste bezit bevindt zich in de 19de eeuwse hervormde kerk, midden in het dorp. Die heeft één van de fraaiste protestantse kerkinterieurs van Friesland: het vroeg barokke meubilair dateert uit het midden van de 17de eeuw.

Nu is Koudum een heel gezellig dorp in een schitterend gelegen landschap tussen de Fluessen, Morra, het IJsselmeer en de Gaasterlandse bossen. Dankzij deze gunstige ligging brengen veel watersporters een bezoek aan het knusse centrum van het dorp. Koudum heeft een ruim winkelaanbod, accommodatievormen die variëren van een gezellig hotel, pension of camping tot goed gelegen vakantiehuisjes en een aantal gezellige horecagelegenheden.

En wanneer u een bezoek brengt aan Koudum, vergeet dan niet wat overheerlijke boontjes mee te nemen, want daar is Koudum bekend om geworden.

Lemmer

Het dorp Lemmer is gelegen tussen het IJsselmeer, de Groote Brekken en het Tjeukemeer. Voor Lemmer heeft het water altijd al een belangrijke rol gespeeld. In de middeleeuwen waren er in Lemmer regelmatig veldslagen; men probeerde via de haven Friesland binnen te komen. In de 17de en 18de eeuw werd Lemmer een havenstad voor de Oostzeevaart. Een eeuw later was het alleen nog een vissershaven.

Tegenwoordig speelt het water nog steeds een grote rol voor Lemmer. Veel vrachtverkeer en pleziervaart passeren de Prinses Margrietsluis, de poort tussen het IJsselmeer en de Friese Meren. Vanuit Lemmer wordt ook het Friese boezemwater op peil gehouden. Even buiten het dorp ligt het Ir. D.F. Woudagemaal. Dit is het grootste nog in werking zijnde stoomgemaal van Europa. Vlak bij Lemmer ligt het waterdorp Echterbrug, dat direct verbinding heeft met het Tjeukemeer.

Makkum

Makkum zou zonder twijfel de 12de stad kunnen zijn in de Provincie Fryslân. Makkum heeft een stedelijke structuur uit de eerste helft van de 17de eeuw met statige koopmanshuizen en rijk versierde woningen. Door haar ligging aan de kust was Makkum van oudsher een haven- en vissersplaats en het centrum van de aardewerkindustrie.

Er waren onder andere steenfabrieken, panwerken, hout-, olie-, papier- en pelmolens, scheepswerven en meer dan 100 kalkovens. De grote scheepvaartactiviteiten zijn door verzanding van de Zuiderzee verdwenen, maar scheepsbouw en productie van aardewerk en tegels vormen nog de belangrijkste plaatselijke industrieën.

Nog steeds is Makkum beroemd om het drie eeuwen oude aardewerk van de familie Tichelaar (een 'tichelaar' was een tegelschilder) en het jongere bedrijf Altena & Krooyenga. Midden in het centrum van Makkum staat de 17de eeuwse waag, waarin nu het VVV kantoor is gevestigd.

Oudemirdum

In het zuiden van Gaasterland ligt het levendige brinkdorp Oudemirdum. Prima startpunt voor wandel- en fietsroutes. Oudemirdum is het toeristische hart van Gaasterland. In de zomermaanden vinden er wekelijks activiteiten plaats op de Brink. Hier maakt men kennis met de natuur van Gaasterland en met de kliffen. Deze kliffen aan de IJsselmeerkust zijn ontstaan door afslag. Met harde wind en storm sloeg de Zuiderzee regelmatig stukken af van de hoog oprijzende keileemwallen. Zo ontstonden de scherpe breukvlakken, de kliffen.

Met name het Oudemirdumer Klif is botanisch zeer interessant, omdat hier nog enkele zoutminnende planten voorkomen, als Blauwe zeedistel en Engels gras.

Sloten

Het kleinste stadje van Friesland was in de 16de eeuw een echte vestingstad. Sloten was onneembaar. De stad had een omwalling, vijf bastions, twee landpoorten en twee waterpoorten.

Sloten is ontstaan op een kruispunt van belangrijke land- en waterwegen. Door deze ligging beleefde Sloten in de 17de en 18de eeuw zijn grootste bloei. Alle schepen die de stad passeerden moesten tol betalen. De vele fraaie tophals- en trapgevels langs de gracht 'Het Diep' zijn dan ook in deze rijke periode gebouwd.

Tussen de woonhuizen staat het oude stadhuis (1759) en de Ned. Hervormde Kerk (1647).

Nu wordt Sloten alleen nog bewaakt door twee waterpoorten. Aan de zuidzijde de Lemsterpoort en aan de noordzijde van de stad de Sneker- of Woudsenderpoort. Op het bolwerk van de zuidzijde staat een korenmolen, hier wordt nog steeds op ambachtelijke wijze meel gemaakt, die weer verwerkt wordt in de overheerlijke Gaasterlandse bol!

Stavoren

Stavoren is de oudste van alle Friese steden. Wat nu een leuk en gezellig watersportstadje is, was vroeger een drukke en actieve handelsstad. Er werd handel gedreven via de Oostzee en de Rijn. Omstreeks 1385 werd Stavoren een Hanzestad.

Maar het rijke Zuiderzeestadje heeft ook veel tegenspoed gehad; verdwijning van de haringvangst, verovering door de Vetkopers en grote branden.

De grootste tegenslag is verwoord in de legende van het Vrouwtje van Stavoren. Volgens de legende gaf een rijke redersvrouw één van haar kapiteins de opdracht om uit te varen en het kostbaarste ter wereld mee naar huis te nemen. De kapitein kwam terug en nam een ruim vol granen mee. Het vrouwtje

liet in haar woede de lading graan overboord gooien in de haven. Als straf voor haar hoogmoed verzandde de haven van Stavoren.

Workum

Workum is één van de mooiste Friese stadjes. Er is nog veel goed bewaard cultuurschoon. Langs de gedempte Wijmeren staan prachtige geveltjes en monumentale gebouwen, zoals de St. Gertrudiskerk, de Waag en het stadhuis. Workum is ontstaan langs de Wijmeren. Al in de 14de eeuw verlieten vele schepen Workum via de Wijmeren naar de Zuiderzee en ver daar buiten.

Workum had daarnaast een vissersvloot en verwierf met de palingvisserij rechten aan de Theems in Londen. Naast de maritieme activiteiten, zorgde de bloei van veeteelt en nijverheid ook voor welvaart. Er waren industriële bedrijven zoals scheepswerven, zeilmakerijen, weverijen en spinnerijen. Er ontstond een bloeiende laken- en linnenindustrie, waarbij in 1504 de Workumer (71 cm) als maatgevend voor heel Friesland werd gesteld. Door de aanwezigheid van geschikte klei waren er veel pottenbakkerijtjes. De straatnaam 'Pothuswyk' herinnert nog aan die tijd.

Nu nog steeds zijn er pottenbakkers en vele gezellige winkeltjes in het centrum van Workum te vinden. En natuurlijk het bekende Jopie Huisman Museum. Inmiddels hebben de historische scheepvaartactiviteiten plaats gemaakt voor moderne watersportmogelijkheden, zoals de vele jachthavens die in directe verbinding staan met de Friese Meren en het IJsselmeer.

plezierschepen. In het seizoen passeren vele schepen de sluizen, om van de Friese Meren naar het IJsselmeer te gaan of andersom.